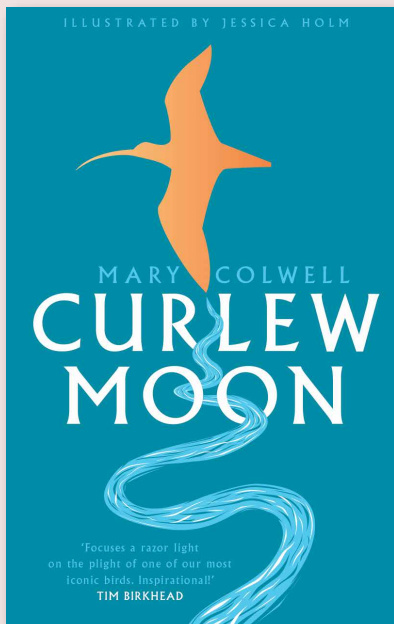

Curlew Moon

Mary Colwell 2018. William Collins Books, Londen. ISBN 978-0-00-824105-6. Harde kaft, 328 pp. Prijs: € 21.95

Het gaat niet goed met de Wulp. Zowel op internationaal niveau als in veel afzonderlijke Europese landen is de Wulp de nieuwe binnenkomer mét stip op de Rode Lijst, ook in Nederland. In de afgelopen 30 jaar is de stand in Europa zorgwekkend afgenomen, vooral door de halvering van het aantal broedvogels in Groot-Brittannië, waar bijna een derde deel van de Europese populatie broedt. Mary Colwell, een producent en wetenschapsjournaliste van de natuurafdeling van de BBC, trekt zich het lot van de Wulp aan. Dat het prachtige geluid van deze grote steltloper - karakteristiek voor de landschappen op de Britse eilanden - verstomd, kan ze niet verkroppen. Haar missie is de Wulp te behoeden voor uitsterven. Om daar aandacht voor te vragen legde ze te voet een tocht van 500 mijl af door Engeland, Schotland, Noord-Ierland, Ierland en Wales, langs plekken waar Wulpen broeden en overwinteren, waar Wulpen vroeger talrijk waren en nu schaars. Over die tocht schreef ze *Curlew Moon*.

Het verhaal kennen we eigenlijk allemaal. Zoals de zang van de Veldleeuwerik en de roep van de Grutto in grote delen

van ons land verdwenen, zo gebeurde hetzelfde met de Wulp in Groot-Brittannië en Ierland. Waar het geluid van deze iconische vogels ooit gewoon en vanzelfsprekend was, is het nu stil. De feiten liegen er niet om. In Groot-Brittannië zou het nog om ruim 60 000 paar gaan, maar die schatting is mogelijk veel te positief en Colwell vermoedt dat het eerder om de helft daarvan gaat. In Wales schatte men het aantal broedparen in 1994 nog op zo'n 2000, maar daar is inmiddels geen 20% meer van over. Bestond de Ierse broedpopulatie in de jaren tachtig nog uit ettelijke duizenden paren, nu gaat het om nog slechts 120 paar. De intensivering van landbouw en verlies van goed broedhabitat (o.a. door veenwinning en verbossing) spelen ook bij onze westerburen een grote rol, of zoals Colwell verwoord: "When it changed from manual to mechanised, organic to chemical, hay to silage, it spelled disaster." Als Colwell tijdens haar tocht in het hart van het Ierse platteland een klaslokaal met jonge landbouwstudenten de Wulp laat zien en horen is er geen enkele leerling die de soort nog kent. Dat zijn de toekomstige boeren van Ierland, die daarmee ook geen idee hebben wat ze voor de soort kunnen betekenen. Hetzelfde lot treft de Grutto bij ons.

Tijdens haar tocht zoekt Colwell beschermers en onderzoekers op, praat met ze over hun bevindingen en ideeën, en tekent in veel gevallen hun wanhoop op. Wat ze ook doet, de Wulp glijdt ze door de vingers. Daarmee doet *Curlew Moon* denken aan 'Landschapspijn' van Jantien de Boer (Atlas Contact 2017), hoewel het robuuster is. Colwell verweeft de vele feiten over Wulpen, onderzoek, bescherming, agrarische en landschappelijke ontwikkelingen met anekdotes uit de Britse geschiedenis en met Britse poëzie, waar de Wulp een plek in heeft/had. Het boek sluit af met hoe bescherming van de Wulp naar een hoger plan getild moet worden om de soort uit zijn benarde positie te krijgen. Colwell ontwikkelt zich ondertussen als actievoerster die op allerlei manieren aandacht voor de Wulp en een duurzame omgang met ons landschap vraagt. *Curlew Moon* is daarom het lezen waard, want 'landschapspijn'

bepert zich duidelijk niet alleen tot onze strak gemaaide landsgrenzen... - Romke Kleefstra

De Zilvermeeuw

Kees Camphuysen 2018. Atlas Contact, Amsterdam. ISBN 978-904503-6045. Zachte kaft, 296 pp. Prijs: € 21.99.

Verhalende "semi-monografieën" geschreven vanuit het persoonlijke oogpunt van een kenner, zijn populair. Dat hebben het succes van *De zwaluwen van Gaast* van Theunis Piersma en het met de Jan Wolkersprijs bekroonde *De Gierzwaluw* van Remco Daalder wel bewezen. Atlas Contact is met het gierzwaluwenboek in 2014 een reeks begonnen ('de vogelserie') waar het tempo flink in zit. *De Zilvermeeuw* van Kees Camphuysen is alweer de elfde titel en inmiddels is nummer twaalf (*De Kievit*) ook verschenen. *De Zilvermeeuw* volgt een beproefd concept: de onderzoeker volgt een jaar lang de cyclus van de soort op zijn onderzoeksterrein. Het eigen onderzoek staat centraal, maar ook werk van anderen wordt ruim aangehaald. Dit alles geeft meer inzicht in de ecologie van de soort. Dat gebeurt op verhalende wijze, waarbij anekdotes de leesbaarheid vergroten. Boeiend schrijven, dat moet je als onderzoeker maar kunnen. Camphuysen kan het, en levert daarmee een leesbaar én informatief boek op.

Het boek staat vol met opvallende feiten en verhalen. Camphuysen (her)kent niet alleen individuele meeuwen zonder hun ring af te lezen - ze herkennen hem ook. Tot in het buitenland aan toe. Bijzonder is ook wat de meeuwen allemaal naar binnen werken - bizarre uitzonderingen benadrukken het opportunisme van de meeuwen. Onder andere komen kaarsvet en een ingeslikte telefoon langs. Kannibalisme (of beter: infanticide) zorgt onder de macabere paragraaftitel *Killing the kids on Sunday* (het zou een songtitel van een death-metalband kunnen zijn) voor luguber, maar fascinerend leesvoer. Dat infanticide juist in het weekend plaatsvindt, is overigens geen toeval. Als halve *larofiel* ben ik als het op meeuwen aankomt niet geheel onbelezen, maar ik steek daadwerkelijk écht veel van het boek op. Omdat ik zelf midden in een kolonie woon - daarover later meer - zie ik allerlei gedrag dat nu beter op zijn plek valt. Wie het werk van Camphuysen in de Texelse kolonie kent weet al dat individuen hun eigen voedselspecialisme hebben. Zo heb je veerbootmeeuwen en mosselspecialisten, maar komt er ook een pastakoning voorbij. Als soort zijn ze misschien opportunistisch en inventief, maar als individu blijken ze aartsconservatief: ze schakelen niet makkelijk over als ze een specialisme hebben. Net als wijzelf, overigens. Camphuysen maakt een rake vergelijking met de meerdere routes die we naar de supermarkt kunnen lopen, en de hoeveelheid producten die er in de schappen liggen. Maar ook wij kiezen doorgaans een vaste route, en kopen veelal dezelfde producten. Naast zijn eigen onderzoek haalt Camphuysen (historische) bronnen aan, zowel over de ecologie als over hoe wij als mensen de afgelopen ruime eeuw tegen die weinig populaire Zilvermeeuw aan keken. Er is daarbij terecht veel ruimte voor het werk van Arie Spaans, maar het nu lopende onderzoek van Roland-Jan Buijs ontbreekt opvallend genoeg volledig. Het belang van ringonderzoek bij het vaststellen van broedsucces en overleving komt goed naar voren. Als ringaflezer is het heerlijk dat er vogels voorkomen in het boek die ik zelf 'ken'. Zo blijkt M.AWD de bijnaam Jut te dragen. Zilvermeeuwen blijken ook midden in het broedseizoen te

kunnen lummelen (wellicht om energie op te bouwen voor het intense broeden), maar Jut steekt - met zijn evenzoveel lummelende vrouw Jul - de anderen naar de kroon.

Ondanks het succes van de vogelserie van Atlas Contact heb ik wel een punt van kritiek. Want wat is nu het beoogde lezerspubliek? Er lijkt geen duidelijke keuze gemaakt te worden tussen de volslagen leek, de geïnteresseerde vogelaar en de kenner. Er komt zo veel ecologische informatie langs dat ik betwijfel of een volslagen leek dit kan/wil verteren, maar bij de uitleg dat de Zilvermeeuw die ene grote meeuw is met die grijze vleugels en die zwarte vleugelpunten haakt een beetje vogelaar juist weer af. Hoewel het boek vol met feiten staat laat Camphuysen zich verleiden te speculeren over het (niet) voorkomen van meeuwen in de Hollandse duinen, deels zonder dat met cijfermateriaal te onderbouwen. Naar mijn mening slaat hij hier de plank mis. Er is ruim aandacht voor de Vos (overigens historisch gezien een duinbewoner die ooit uitgeroeid werd) en het verdwijnen van kolonies in de duinen. Maar hij stelt ook dat "[...] er inmiddels zo veel toerisme in Hollandse duinen is dat terugkeer onwaarschijnlijk is geworden". Deze link is merkwaardig. Er is misschien wel een toename van toerisme, maar in de jaren tachtig was evengoed al sprake van stevig toerisme - ik heb cijfers die dat ondersteunen. En er zijn nog altijd grote, voor publiek gesloten delen. Nee, de combinatie van hoge vossendichtheid én geschikte gebieden elders (steden!) lijken mij van veel grotere betekenis dan toerisme.

De dakbroedende meeuw werd overigens in 1942 al door Strijbos voorspeld (dit is zo'n leuke historische bron die wordt opgevoerd). Nu zijn er diverse steden met kolonies. Maar Camphuysen heeft niets met de klagende bewoners. Hij haalt een Deens eiland aan waar het geluid van roepende meeuwen juist als teken van de lente wordt gezien en schrijft: "Misschien iets om te memoreren als stadsmensen *weer eens* klagen over die roepende meeuwen op hun dak". En later: "Het probleem wordt *zoals gebruikelijk* flink uitvergroot". Ook hier is de spagaat met betrekking tot het niet

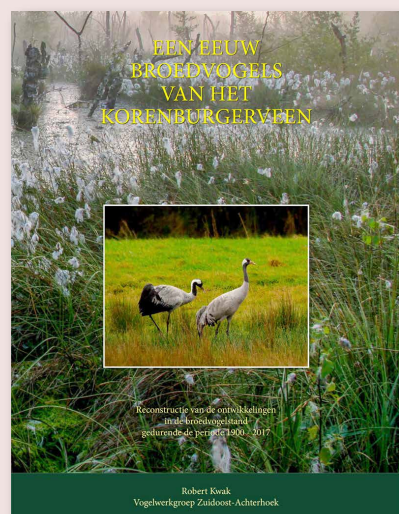
maken van een duidelijke keuze over de exacte doelgroep duidelijk, want dit soort statements helpt niet het draagvlak voor meeuwen onder leken te vergroten. Het is ook makkelijk praten als je er zelf niet tussen slaapt. Een vuilnisprobleem (meeuwen scheuren de zakken open) kan inderdaad prima door gemeenten opgelost worden met ondergrondse vuilcontainers. Maar geluidsoverlast is geen irreële klacht. Ik ben apert tegen bestrijding van meeuwen (dit voor de duidelijkheid, voordat ik ook zo'n historische bron word die meeuwen zwart maakt), maar kan, als stadsbewoner die in korte tijd een kolonie om zich heen heeft zien ontstaan, uit eigen ervaring vertellen dat het niet feestelijk is om kleine kinderen te hebben die bij zonsopkomst wakker worden door roepende meeuwen. Ook in juni - dus voor vijven. Mensen die letterlijk maanden achtereen uit hun slaap gehaald worden zijn niet aan het zeuren. Ik probeer de gemoederen in mijn Haagse straat soms wat te sussen, maar wel door begrip te tonen. Zo probeer ik te laten zien dat juist die Zilvermeeuw op mijn dak (waarvan het vrouwtje overigens zo'n zeldzaam exemplaar is dat je wel echt raakt als je te dicht bij het nest komt - geweld!) een juweel is, omdat er steeds meer kleine mantels en steeds minder zilvers zijn. Een recent kranteninterview met Roland-Jan Buijs werd goed ontvangen, maar door de fikse statements kan ik dit boek - helaas - beter niet uitlenen, terwijl het de potentie heeft meer interesse in en begrip voor de soort op te wekken. Camphuysen heeft wel volkomen gelijk dat wij - de mens - meeuwen de kans bieden om in de stad te floreren. Of, zoals hij prachtig zegt, *cultuurvolgers reflecteren onze spilzucht*. Zijn analyses van welke bestrijding niet werkt en waarom niet (zoals eieren bewerken) zijn haarscherp en het is heerlijk om te lezen hoe hij slecht geïnformeerde, populistisch over meeuwen wauwelende politici fileert.

Al met al is dit een geweldig informatief, vrij vlot geschreven boekje, waarin het belang van (ring)onderzoek stevig naar voren komt. Hij grijpt ook de kans om een in mijn ogen terecht stokpaardje te berijden: zenders zijn geweldig, maar kunnen

niet zonder veldonderzoek. Al met al staat zijn centrale boodschap als een huis: Zilvermeeuwen zijn opportunistisch - maar niet van harte. Veranderen kost tijd: *ze zijn niet te porren voor het nieuwste model smartphone zolang hun oude Nokia het nog doet.* Warm aangeraden voor vogelaars - maar misschien niet voor hun klagende burens. - Vincent van der Spek

Een eeuw broedvogels van het Korenburgerveen

Robert Kwak 2018. Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek, Winterswijk. ISBN/EAN 978-90-815710-8-1. Harde kaft, 360 pp. Prijs € 30,-. Bestellen via info@boekhandelkramer.nl.

Na lange tijd is er weer eens een boek verschenen over de avifauna van een Nederlands hoogveen gebied. De laatste keer was de publicatie van Carlo van Seggelen over de Groote Peel in 1999. Analoog aan het Peelboek beschrijft deze publicatie het wel en wee van de broedvogelbevolking over een hele eeuw! De auteur wijdt hier een 1591 gram wegende pil van 360 pagina's aan. De kern van het boek wordt gevormd door vijf broedvogelkarteringen (1981-2017) met tussenpozen van ongeveer zeven jaar, waarbij alle (!) soorten zijn geïnventariseerd. Over de periode 1918 (aankoop van het veen door Natuurmonumenten) tot 1980 is geput uit fragmentarische, veelal kwalitatieve gegevens. In 1972 werden de eerste kwantitatieve data verzameld in delen van het gebied.

De leden van Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek leverden een prestatie van formaat door voor dag en dauw door het moeilijk begaanbare hoogveen gebied te ploeteren. Getergd door muggen en teken moesten de zangposten op de soms klamme veldkaarten worden ingetekend. Een goede keuze om alle soorten te doen, want achteraf blijken aan elke beperking nadelen te kleven. Stel dat de Fitis niet zou zijn meegenomen dan hadden we nooit geweten dat de stand sedert 1981 bijna is gehalveerd.

Na de samenvatting en inleiding wordt de werkwijze beschreven. Hiervoor is de BMP-methode gebruikt, waarbij acht vroege ochtend- en minstens twee nachtbezoeken zijn gebracht. In de eerste jaren werd er met de hand geclusterd en alleen in het laatste jaar met behulp van autoclustering. Gelukkig is daar met gezond verstand mee omgegaan en is alles nog eens handmatig nagelopen om de zwakheden van autoclustering (o.a. niet kunnen omgaan met grenzen van de verschillende deelgebieden en over- of onderschatting van bepaalde soorten) te elimineren. In hoofdstuk 3 worden de kenmerken, de ontstaansgeschiedenis en het beheer en de inrichting vanaf 1981 van het 520 ha metende gebied behandeld.

De kern van het boek vormen de soortbesprekingen (260 pp.) waarbij gekozen is voor de biotoopkeuze om de soorten te rangschikken. Een slimme keuze want het is duidelijk dat de auteur een missie vervult met dit boek. Door vergelijking van de vijf karteringen met behulp van stippenkaartjes, grafieken en tabellen komen veranderingen aan het licht, die in veel gevallen te maken hebben met een bepaalde ontwikkeling van het habitat. Zo heeft het Korenburgerveen de laatste eeuw, net zo als alle andere hoogvenen in ons land te kampen met ernstige verdroging. Dit heeft bosontwikkeling in gang gezet, zodat rond 1981 het grootste deel van het oorspronkelijk open hoogveenlandschap verbost was. In dat jaar was het aantal karakteristieke hoogveenheidenmoerassoorten het laagst. In de rappor-

tage van deze eerste vlakdekkende kartering werden al aanbevelingen gedaan om bos in de natte delen te kappen, het gebied te vernatten en te bufferen voor de negatieve invloeden van de omliggende landbouwgronden. Dit signaal is door de beheerders ter harte genomen en zoals bij veel andere natuurgebieden is men het eerst begonnen met het doorvoeren van vooral interne beheermaatregelen. Hartekreten in de volgende rapportage over 1994 richtten zich vooral op een uitbreiding van de randzone om de waterstand in de veenkern beter te stabiliseren en de waterkwaliteit te optimaliseren. Ook dit geluid is opgepakt en er is een randzone gerealiseerd waarin het grootste deel van de intensieve landbouw tot het verleden behoort. Het moet voor de leden van VWG Zuidoost-Achterhoek een geweldige voldoening zijn dat mede door hun signalerende functie het beheer is bijgesteld en de grootste lokale bedreigingen vrijwel zijn geëlimineerd. Een kroon op het werk is de vestiging van de Kraanvogel als broedvogel in 2015! Is er dan niets meer te wensen anno 2018? Jawel, de auteur pleit voor rust in het gebied, door alleen het uiterst noodzakelijke beheer uit te voeren en het nietsdoenbeheer van de drogere bossen voort te zetten.

Het Korenburgerveen is een ongekend rijk broedvogelgebied. Opvallend is dat de biodiversiteit in de loop van de eeuw is toegenomen. Nader beschouwd is dat niet zo vreemd en het is een ontwikkeling die we ook in de andere hoogveen gebieden zien. De echte kritische veensoorten hebben veelal plaats gemaakt of zijn gedecimeerd ten faveure van bossoorten. Er hebben 133 soorten gebroed, waarvan 109 in 2016/17. Verdwenen zijn soorten als Grauwe Kiekendief, Korhoen en Zwarte Stern. Zorgwekkend is de afname van de Zomertortel van 112 naar 4 paar en die van de Kneu van 8 naar 1. Onder de blijvers komen indrukwekkende aantallen voor, wat te denken van 44 paren Blauwborst, 51 paren Gekraagde Roodstaart, 4 paren Grauwe Klauwier, 26 paren Grauwe Vliegenvanger, 22 paren Koekoek en 12 paren Wielewaal! Fraaie nieuwkomers

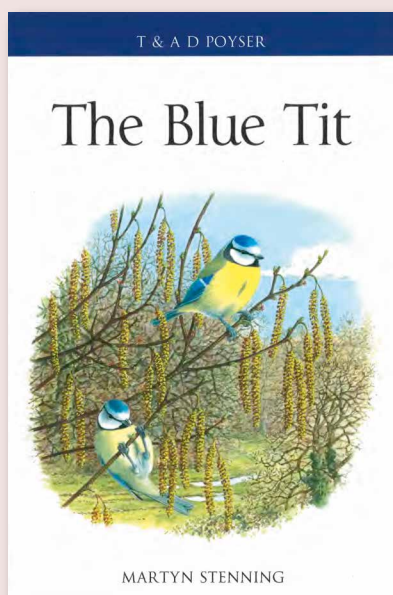
zijn Middelste Bonte Specht (5 paren) en Rode Wouw (1 paar). Veel van deze soorten zijn door lokale fotografen prachtig geportretteerd, waarbij de meeste platen in het veengebied zijn gemaakt. Al met al een gebied en een boek om je vingers bij af te likken. Voor lezers die zich direct op een bepaalde soort willen storten is een soortenindex opgenomen, zodat oneindig geblader achterwege kan blijven.

Hopelijk vormt de publicatie voor andere veenvogelkarteeders in ons land een stimulans om oude gegevens op een rijtje te zetten en te vergelijken met recent materiaal. VWG Zuidoost-Achterhoek laat zien dat dit bijdraagt aan het natuurbehoud. Het is te hopen dat de fanatieke Achterhoekers in 2025 het huzarenstukje gaan herhalen door weer een kartering te doen. Hiermee blijven ze de vinger aan de pols houden. Deze natuurparel in de Achterhoek verdient dit dubbel en dwars!

- *Boena van Noorden*

The Blue Tit

*Martyn Stenning 2018.
T & AD Poyser / Bloomsbury, Londen.
ISBN 978-147293-7391.
Harde kaft, 320 pp. Prijs: £ 45.*

Naar aanleiding van zijn fascinatie voor de Pimpelmees opgedaan in zijn nestkastenonderzoeksgebiedje Lake Wood bij

Uckfield in Zuid-Engeland, heeft Martyn Stenning een monografie geschreven met daarin werkelijk alles wat hij maar over de Pimpelmees kon vinden: van eigewicht en nesttemperatuur tot de rol van predatoren. Niet alleen wordt elk aspect van het gedrag van de Pimpelmees uitgebreid toegelicht met voorbeelden van eigen onderzoek en referenties naar (populair) wetenschappelijke artikelen, maar ook komen gebruikte technieken, de taxonomie en zelfs culturele aspecten aan bod.

Eén van de, voor mij, verrassende dingen was in hoeverre het leven van de Pimpelmees verbonden is aan de aanwezigheid van holtes, om in te slapen en te broeden. En dat heeft verstrekende gevolgen voor habitatkeuze en geografisch voorkomen. Het samenleven met de Grote Bonte Specht is ingewikkeld omdat de spechten immers wel voor holtes zorgen maar tevens een predator van eieren en jongen zijn. Vooral de pimpelmezenmannen zijn zeer afhankelijk van holtes, zij houden het liefst het gehele jaar een territorium bezet waarbij ze in de meest geschikte holte slapen. Mannetjes trekken alleen weg als er een voedseltekort dreigt. Vrouwtjes en jongen zijn mobieler en trekken eerder verder weg en foerageren in de winter in gemengde groepen met andere mezen, Boomklevers, Boomkruipers en Goudhaantjes. Doordat ze moeten trekken zijn vrouwtjes en jongen ook minder "neofob", bang voor nieuwe objecten en situaties, dan achterblijvende mannetjes of overwinterende Pimpelmezen in gebieden met milde winters. Vrouwtjes en jongen zijn gewoon veel opportunistischer! In Nederland zien we Pimpelmezen dan ook in de winter veel vaker in tuinen dan in het broedseizoen (dat zijn dan vooral vrouwen en jonge vogels). Pimpelmezen die in Noord-Scandinavië overwinteren zijn helemaal afhankelijk van bijvoederen door de mens.

Hoewel bekend, vond ik het toch opmerkelijk te lezen dat een vrouwtje Pimpelmees van ongeveer 10 gram in het broedseizoen drie tot negentien eieren legt van ongeveer 1 gram. Die legselgroottes zijn veel groter dan bij andere mezen of even grote vogelsoorten in hetzelfde biotoop. Bij grote legfels produceert ze dus binnen

twee of drie weken meer massa aan eieren dan haar eigen lichaamsgewicht! Dan moet het legsel ook nog goed gepland worden zodat de jongen uitkomen precies op het moment van de rupsenpiek, omdat ze per nakomeling ongeveer 70 rupsen per dag moeten aanleveren. Ondertussen moeten ze uitkijken zelf niet opgegeten te worden. Aan het eind van het drukke broedseizoen worden vervolgens ook nog eens de veren geruid. Het is dan ook geen wonder dat de overleving van volwassen Pimpelmezen zeer laag is, en de gemiddelde levensduur maar elf maanden.

Het boek is logisch opgebouwd met een introductie en overzicht van het leven van een Pimpelmees, de evolutie van de *Cyanistes*-soortgroep en taxonomische classificatie. Na een analyse van de populatiebiologie wordt er uitgebreid ingegaan op eigen resultaten van wat er in de nesten bij Lake Wood gebeurde. Er is veel aandacht voor ecologie en gedrag, en welke factoren het broedsucces bepalen. Dit loopt mooi over in de geschiedenis van wetenschappelijke studies naar de Pimpelmees en naar wat de schrijver goede onderzoekspraktijk vindt. Hij laat daarmee goed zien waartoe de methodieken en technieken geleid hebben in huidig wetenschappelijk onderzoek. Ten slotte is er een kort, niet wetenschappelijk maar wel interessant overzicht van de Pimpelmees in onze cultuur.

Het boek is wel in het Engels en dus ook de vele wetenschappelijke biologische begrippen. Dit maakt het, mijns inziens, voor de geïnteresseerde Nederlandse leek toch een moeilijk boek. Ook wordt er maar weinig gerefereerd aan Nederlands onderzoek, aangezien in Nederland weinig systematisch academisch onderzoek wordt gedaan naar deze soort, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Koolmees en Bonte Vliegenvanger. Als je je daardoor niet laat weerhouden, is het een prachtig overzicht over een hele interessante soort en wellicht een aanleiding om ook in Nederland gedetailleerder onderzoek te gaan doen! - *Leo Ballering*